खोकला, क्षय, दमा, उचकी
आदी विकारांवर आयुर्वेदीय उपचार
(कानाच्या विकारांवरील उपचारांसह)

प्रस्तुत ग्रंथाची अनुक्रमाणिका

प्रकरण १ : श्वसनसंस्थेची रचना आणि कार्य ११

प्रकरण २ : खोकला १३

१. खोकला कोणत्या कारणांनी येऊ शकतो ? १३

२. बरेच दिवस चालणाऱ्या खोकल्याची कारणे कोणती ? १४

३. 'ब्रॉन्कायटिस' म्हणजे काय ? १५

४. श्वासमार्गात चणा, वाटाणा यांसारख्या वस्तू गेल्यास काय करावे ? १५

५. न्यूमोनिया म्हणजे काय ? १६

६. श्वास घेण्यास त्रास होण्याची आणि दम लागण्याची कारणे १७

७. खोकल्याविषयी आयुर्वेदीय दृष्टीकोन १८

८. कोरडा खोकला ९. खोकला व ताप १९

१०. ओला खोकला ११. वात-कफज खोकल्यावरील उपचार २१

१२. त्रिदोषज खोकला १३. क्षतज खोकला २५

१४. क्षयज खोकला २८

१५. खोकल्यावर सर्वसाधारण आयुर्वेदीय उपचार ३०

१६. खोकल्यावर सर्वसाधारणपणे वापरण्याची रसायने ३२

१७. सर्वसाधारणपणे खोकल्यात पाळण्याची पथ्ये व अपथ्ये ३२

१८. कर्मविपाक व दैवी उपचार १९. ज्योतिषशास्त्र अभिप्राय ३४

प्रकरण ३ : क्षय ३५

१. क्षयरोगाची लक्षणे कोणती ? २. उपचार ३५

३. फुप्फुसे व श्वासमार्ग यांना बलदायक औषधे ३८

४. कर्म विपाक व दैवी चिकित्सा ३८

५. क्षयरोग शरीरातील कोणत्या भागांना होतो ? ३९

६. क्षय रोग्याने कोणती काळजी घ्यावी ? ४०

७. बी.सी.जी. (B.C.G.) ची लस म्हणजे काय ? ४१

८. बी.सी.जी. (B.C.G.) ची लस टोचल्यावर क्षयरोगाविरुद्ध कितपत संरक्षण मिळते ? ४१

प्रकरण ४ : दमा ४२

१. दम्याची निमित्त कारणे २. शुद्धिक्रिया व आयुर्वेदीय उपचार ४२

३. कर्मविपाक व दैवी उपचार ४. आहार ४६

प्रकरण ५ : उचकी व जांभया ४८

प्रकरण ६ : छातीत वेदना व प्ल्यूरिसी ५१

प्रकरण ७ : कान आणि कानाचे विकार ५४

१. कान - कर्ण २. कानाच्या रोगांची कारणे ५४

३. कानाचे स्वास्थ्यरक्षण ४. आहार ५७

५. वातप्रधान कानाचे विकार ६. पित्तप्रधान कानाचे विकार ५८

७. कफप्रधान कानाचे विकार ८. वातप्रधान कानदुखी ५९

९. पित्तप्रधान कानदुखी १०. कफप्रधान कानदुखी ६०

११. कानातून स्राव किंवा पू येणे ६१

१२. कानातून पाण्यासारखा किंवा रक्तमिश्रित स्राव ६२

१३. कानातून पू येणे १४. बहिरेपणा ६३

१५. कानात आवाज येणे - कानात दडे बसणे ६६

१६. आवाज सहन न होणे १७. बहिरेपणा, तोतरेपणा व मुकेपणा ६६

प्रकरण ८ : औषधे देण्याची वेळ व दैवी चिकित्सा ६८

मनोगत

श्वसनसंस्थेचे प्रमुख कार्य म्हणजे वातावरणातील प्राणवायू (ऑक्सिजन) फुप्फुसांतील केशवाहिन्यांतील रक्तात पोहोचवणे आणि पेशींनी उत्सर्जीत केलेला कार्बन डायॉक्साईड या मलरूप वायूचे हवेत उत्सर्जन करणे. अन्नातून पेशींत आलेल्या अन्नकणांचे रूपांतर ऊर्जेत करून सर्व पेशींना त्यांच्या कार्यासाठी ऊर्जा पुरवणे, हे प्राणवायूचे कार्य आहे.

कान हे श्रवणेंद्रिय आहे. कानाचे आरोग्य राखण्यासाठी खूप मोठे, कानठळ्या बसविणारे कर्कश आवाज ऐकू नयेत. कानाच्या आरोग्याबरोबरच आपण कानाचा सदुपयोग करावा. कानाने भगवंताचे नाव ऐकावे. राम व कृष्णाच्या लीला ऐकाव्यात.

या ग्रंथात श्वसनमार्ग, फुप्फुसे, फुप्फुसांवरील आवरण (प्ल्यूरा) आणि कान यांच्या रोगांचे विवेचन आणि उपचार दिले आहेत. हा ग्रंथ वैद्यकीय विद्यार्थी, वैद्य, डॉक्टर व सर्वांनाच उपयोगी पडेल. – **लेखक**

आयुर्वेदात मद्यपान आणि मांसाहार यांविषयी उल्लेख असल्याचे कारण

आयुर्वेद हे एक शास्त्र असल्यामुळे सर्व पदार्थांसह मांस आणि मद्य यांच्या गुणांचे वर्णनही यात आले आहे. ‘या पदार्थांचा दैनंदिन जीवनात वापर करणे’, हे हिंदु धर्मशास्त्राप्रमाणे आयुर्वेदातही निषिद्धच मानले आहे. व्यक्तीचे प्राण वाचवण्यासाठी शेवटचा पर्याय म्हणूनच यांचा उपयोग करण्याची पद्धत आयुर्वेदात पूर्वापार चालत आली आहे. प्रस्तुत ग्रंथात मांस आणि मद्य यांचे गुण आणि उपयोग यांचा आलेला उल्लेखही याच संबंधाने आहे.

प्रस्तुत ग्रंथात ठिकठिकाणी दिलेले काढे, घृत (औषधसिद्ध तूप), वटी (गोळ्या) इत्यादी औषधी कल्प कसे बनवावेत, यासंबंधीची सविस्तर माहिती सनातनचा ग्रंथ ‘औषधशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि औषधनिर्मिती’ यात दिली आहे.